

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG GAZDASÁG- POLITIKÁJA.

A húsz év előtti főhatalmi változás az erdélyi magyarság életében nemcsak politikai, hanem igen jelentős gazdasági helyzetváltozást is hozott. Évszázados gazdasági összeköttetések útja szakadt meg váratlanul, ugyanakkor a földreform s az esküt nem tett tisztviselők elbocsátása a középosztályt létalapjaiban ingatta meg. A gazdasági és társadalmi szerkezetnek aránytalansága, valamint a közgazdasági érzék és tudás hiánya a középosztály széles rétegeiben hosszú évekre lehetetlenné tette azt, hogy a magyarság a létét fenyegető nyomással szemben gazdasági síkon is az okos védekezés álláspontjára helyezkedjék. Az első években úgy látszott, hogy a gazdasági veszteségek csupán az esküt nem tett tisztviselőkre s birtokát veszítő falusi birtokososztályokra fognak szorítkozni, s a magyarság helyzete az ország gazdasági helyzetéhez képest fog alakulni. Az erdélyi magyarság azonban már az impériumváltozás első éveiben a románság nagy gazdasági előretörésével találta magát szemben, melyet az állam is támogatott. Első lépés a románság uralmának megalapozására a földreform volt, mely teljesen újjáalakította Erdély mezőgazdasági térképét, ezt követte a vállalatok nacionalizálása, melynek eredménye csakhamar a kisebbségi kézen levő vállalatoknak bukaresti befolyása alá jutásában jelentkezett. Az erdélyi magyarság vezetői nehezen találták meg a védekezés módjait, hiszen az összeomlás folytán az önmagába vetett bizalmát veszítette el a társadalom, amely azelőtt sem volt ránevelve arra, hogy a saját lábán álljon meg. Az ellentállásnak eredményes módjait a háború előtt sem sikerült megtalálni, pedig már akkor komoly jelek figyelmeztettek az erdélyi magyarság gazdasági legyengülésére. Bethlen István egy Marosvásárhelyt 1912-ben tartott beszédében figyelmeztet arra, hogy 5 év alatt 16 megyében 96 ezer hold szántó és 70 ezer hold erdő, összesen 70

millió korona értékű magyar föld jutott román tulajdonba. Tokaji László megdöbbenő könyvében (Az eladó ország) kimutatja, hogy 1903—1912 között a magyarság birtokvesztése 157.473 kat. hold, s a román kisgazdák földvásárlásaihoz a magyar bankok 21 millió, a román bankok 24 millió, a szászok pedig 5 millió aranykorona kölcsönt folyósítottak. Erdély egész mezőgazdasági művelés alatt álló területének már ekkor 46.32%-át a román birtokok foglalták el. Bár Erdély mezőgazdasági művelés alatt álló területéből a kisbirtok 69.9%-ot foglalt el, a nagybirtok pedig csupán 18.5%-or, s ennek is csupán egyharmadát tette ki a magánkézen levő nagybirtok, a földreform Erdélyben sokkal szigorúbban lett megvalósítva, mint a kedvezőtlenebb birtokmegosztású Örkirályságban. Bár a földreformról hivatalos végleges adatokat ma sem ismerünk, megállapítható a különböző, egymásnak sokszor ellentmondó közlésekből, hogy összesen kb. 3 millió hold földet sajátítottak ki Erdélyben, szinte minden ellenérték nélkül, s a kisajátítás 90%-ban a magyarság nemzeti vagyonának csökkenését jelentette. A földreform szociális hasznát egyedül a román parasztság élvezte, az igényjogosult magyar földigénylőknek még fele sem jutott földhöz, s a földhözjuttatottak jelentős része is csupán 1 holdas házhelyet kapott.

A föld nacionalizálása terén a földreform kétségtelenül kielégítő eredménnyel járt, gazdasági szempontból azonban súlyos megrázkódtatásokat okozott. Az ingó és ingatlan tőke nélkül létesített törpebirtokok gazdálkodási színvonala igen alacsony volt, s ahhoz, hogy egyáltalán termelni tudjanak, egyre nagyobb hiteleket kellett igénybe venniük. A mezőgazdaság pár éves konjunktúrájában talán még megbírfák volna a kisbirtokok a magas kamatokat, de amikor a kamatok 30—40%-ra emelkedtek, a mezőgazdaság vásárlóképessége pedig fokozatosan romlott, a kisbirtokosok olyan veszélyes helyzetbe kerültek, melyből egyedül a mezőgazdasági adósságok szanálásáról hozott, ú. n. konverziós törvény radikális intézkedései tudták őket megmenteni.

A búzával bevetett terület Erdélyben 1920-tól kezdve lassú emelkedést mutat ugyan, azonban csak a háborús évek állapotához képest. 1906—1917 között a búzával bevetett terület évi átlagban 905 ezer hektárt tett ki. Ezt a számot csak 1925-ben sikerült újra elérni, a termésátlag azonban még mindig alatta marad a békebelinek (1906—17: 10.8 q, 1920—1935: 10.2 q). A rozssal, árpával, zabbal bevetett terület évről-évre csökkenő irányzatú s nem javulnak a terméseredmények sem, s így nem alaptalan egy román statisztikus megállapítása, hogy a háború utáni évtizedben a terméseredmény évente közel 20 milliárd lej értékkel marad el a háború előtti évek színvonala mögött. A mezőgazdaság

nehézségeit mutatják az évről-évre csökkenő gabona-fogyasztás (1930-ban egy főre esett 524 kg, 1936-ban csak 375 kg), valamint az ipari termékek és agrártermékek közötti arány:

1929	100.0	100.0
1930	92.6	68.2
1931	72.3	50.8
1933	62.1	44.9
1935	74.7	48.4
1936	84.4	54.0

Az agrárreformmal nem járt együtt a termelés átszervezése, az értékesítés kérdéseinek megoldása, az elzárkózó vám- és kereskedelmi politika sem voltak alkalmasak a fennálló nehézségek leküzdésére. A konverzióra bejelentett mezőgazdasági adósságok összege 1932-ben meghaladta az 52 milliárd lejt, s jellemző, hogy az ország 10 ha-on aluli kisbirtokosainak 64.04%-a kérte adósságainak rendezését. A mezőgazdasági adósságoknak, bizonyos feltételek között, 50, illetve 75%-ban való törlése megoldotta ugyan pillanatnyilag az eladósodott kisbirtok kérdését, azonban ugyanakkor tönkretette a hiteléletet s így elvette a jövőre a lehetőségét annak, hogy a kisbirtok a modern idők igényeinek megfelelő beruházásokkal eredményesen gazdálkodhasson.

Kétségtelen, hogy a szerencsétlenül végrehajtott föld-reform csupán egyik oka volt a mezőgazdasági viszonyok romlásának, de annak okai közt szerepelnek a kormányzatoknak¹ más, szerencsétlen kézzel végrehajtott gazdaságpolitikai intézkedései is, s talán elsősorban az 1924 óta mesterségesen teremtett és fokozott pénzdrágaság, amely olyan gazdasági válságot idézett elő, mely végeredményben az összes gazdasági ágazatok összeroppanását vonta maga után. A főhatalmi változás utáni első évek nagy ipari felledülést eredményeztek, mivel a vámsorompók következtében megszűnt a cseh és osztrák ipar versenye. Ezek az évek az ipari vállalatok számának gyors növekedésével jártak, s ezt a természetesnek látszó fejlődést a bankok is igyekeztek erejükhez képest támogatni. Ekkor talán lehetőség nyílt volna arra, hogy a magyar banktőke a Székelyföld egészséges iparának kialakítására megtegye a szükséges lépéseket, de messzebbrenéző magyar gazdaságpolitikai elgondolások és a szó igazi értelmében vett magyar tőke hiányában errenézve nem történtek számbavehető kezdeményezések.

A deflációs politika következtében 1924 után a vállalatoknak egyre erősebben kellett a bankok készleteit igénybe venniök, ami természetesen a takarékbetétek utáni versenyt, a betéti kamatlábnak 20—24%-ra felverését vonták

maguk után. Természetes, hogy ilyen körülmények között a bankok sem folyósíthattak 30—36% alatt kölcsönöket, sőt nem egy kisebb bank kamatlába a 42%-ot is elérte. Az elbírhatatlanul magas kamatok következtében lassan az összes adósok fizetéseképtelenné váltak s minden gazdasági ágazat a legsúlyosabb válságba került. Ez a válság 1932 és 1934 között érte el tetőpontját, s azóta a gazdasági élet fejlődése újra egészségesebb irányban halad, azonban a konverzió ma is erősen érezteti hatását.

Az erdélyi magyarság pénzügyi intézetei a román nemzeti banktól olcsó hitelt nem tudtak igénybe venni, erős versenyt kellett tehát egymás között betétek megszerzéséért indítsanak, melyet azután adósaikra, akik jórészt a magyar gazdálkodók, kisiparosok közül kerültek ki, igyekeztek áthárítani. Ilyen körülmények között ezek a bankok altruista jellegű hivatást nem tudtak a magyar társadalomban betölteni. A magas igazgatási költségek, valamint az osztalékok fizetésében megindult verseny még hozzájárultak a kamatláb emeléséhez, s egészséges tőkekoncentrációra az egymás közötti személyi ellentétek, elfogultságok miatt alig lehetett gondolni. A nagyobb, tőkeerősebb pénzügyi intézetek viszont többnyire valamelyik nemzetközi jellegű budapesti nagybanknak voltak erdélyi expozitúrái, s ezek kevés érzéket mutattak speciális magyar gazdasági feladatok iránt. A közös érdekvédelem létrehozta ugyan az Erdélyi Bankszindikátust, melynek 1925-ben 109 magyar jellegű pénzügyi intézet volt tagja, azonban ez, ha megkísérelte volna, sem tudott volna tagjainak hitelpolitikájára befolyást gyakorolni. 1922-ben a 197 magyar jellegű pénzügyi intézet mérlegadatai 364 millió lej saját tőkét, 1 milliárd 305 millió takarékbetétet' és 1 milliárd 894 millió lej kihelyezést mutatnak ki. A betétállomány ebben az évben még négyszerese a saját tőkéknek, 1936-ban a saját tőkék 503 millió lejt tesznek ki, a betétállomány azonban csak 405 millió, tehát kerek 100 millióval marad alatta a saját tőkéknek. 1922-ben a 197 intézet 43 millió leit mutat ki nyereségként, ami a tőke 12%-os jövedelmezőségének felel meg, 1936-ban pedig a nyereség csak 2,891.000 lej, vagyis az alaptőke 0.8%-a. Igaz, ebben az évben már csak 41 pénzügyi intézet küldi be adatait a Bankszindikátusnak, a többi valószínűleg leplezni igyekszik, hogy magyar jellege van.

Az új uralom első éveiben úgy látszott, hogy a kormány gazdasági politikája nem annyira a magyarság, mint inkább általában az erdélyi gazdasági erők háttérbeszorítására irányul, hiszen hosszú éveken át az erdélyi jellegű román nemzeti parasztpárt is a legélesebb harcot folytatta azzal a törekvéssel szemben, amely az ország minden gazdasági erejét bukaresti irányítás alá igyekezett vonni. Bizonyos, hogy az általános leszegényedés, amely a helytelen közgazdasági

politika miatt a harmincas években bekövetkezett, elsősorban a magyarságot sújtotta, amely a románságnál sokkal erősebben volt képviselve az iparban és kereskedelemben. Éhez járultak az elviselhetetlen és a kisebbségekre nézve aránytalan adóterhek, az ókiráltsági tisztviselői kar anti-kommerciális szelleme, a szinte legálissá vált baksis s egyéb, törvénytelen szolgáltatások s így érthető, ha a hivatalnoki középosztályától s középbirtokos osztályától megfosztott magyarság a kisebbségi élet első évtizedének végén már a teljes leszegényedés lejtőjére jutott.

A földreformmal tönkrement a birtokosság, a deflációs idők megölték az ipart és kereskedelmet — amelynek egyébként csak részben jelentettek kimondottan magyar gazdasági tevékenységet — a mezőgazdasági válságban jövedelmezőségét veszítette a mezőgazdaság, a 30-as évek adósságrendező törvényei következtében elpusztultak az alapítványi és takarékosági vagyonok s tönkrementek a hitelszervek. A leszegényedett társadalom társasélete is egyre szűkült, igényeit le kellett csökkentenie, sorskérdéseivel szemben fásulttá kezdett válni, s intézményeinek fenntartása is egyre súlyosabb nehézségekbe ütközött.

A társadalom összes rétegeit egyre veszedelmesebben fojtogató gazdasági válsággal egyidőben jelentkezik Középeurópában a nacionalizmus új kivirágzása, s ebben a nacionalizmusban az uralkodó szín az alsóbb néposztályok fel-emelésére való törekvés mellett az államalkotó népek uralmi helyzetének megerősítése. Jellemző tünete ennek a nacionalizmusnak a nemzetiségi türelmetlenség, amely most már gazdasági síkon is jelentkezik s igyekszik az állam keretei között élő nemzetiségek életlehetőségeit minél nagyobb mértékben megnyirbálni, őket leszegényíteni, gazdasági erőforrásaiktól megfosztani s a gazdasági élet feletti uralmat teljes mértékben a többségi népnek kezébe adni. Ebben a helyzetben a kisebbségek helyzete kilátástalannak látszik, de akkor, ha megvannak az ősi településterületeik, nemzeti öntudatuk s hagyományokba gyökerező szervezeteik, akkor bizonyára nem fognak belenyugodni a kilátástalanságba s igyekeznek az államhatalom, valamint a többségi nemzet nyomásával szemben a gazdasági védekezés eszközeit is megtalálni. A politika mellett a gazdasági alapon való szervezkedés szükségessége kerül előtérbe, s ha kisebbségi nép nem is függetlenítheti magát az általános közgazdasági viszonyoktól s az állam gazdaságpolitikájától, mégis van bizonyos lehetősége annak, hogy gazdasági erőforrásainak megtartása, valamint ezeknek saját nemzeti céljaira való felhasználása felett örködjék s egész gazdasági tevékenységét saját nemzeti szempontjai szerint igyekezzék irányítani.

Különösen nehéz az eredményes gazdasági szervezke-

désnek helyes módjait megtalálni olyan nemzetkisebbségnél, mint az erdélyi magyar is, amely a félmillió székelységtől s a határmenti négyszázezer magyarjától eltekintve nem zárt nemzeti településterületen, hanem más nemzetiségekkel vegyesen lakik. Az erdélyi magyarság elhelyezkedése nem kedvező, több, mint háromszázezer magyar élt a maga községében már a főhatalmi változás előtt is kisebbségi sorban, román, néhol szász többségű községekben. A városoknak jórészt hiányzik az utánpótlást jelentő, jelentős magyar tömegeket magába foglaló „hinterland“-ja. Erdély mezőgazdasági népességének 1910-ben 27%-a magyar, ugyanakkor azonban a magyarság a lakosságnak 31.6%-át alkotja. A városokban tehát aránylag erősebben van képviselve a magyarság, azonban alig vannak a kezén komoly gazdasági súlyt jelentő ipari vállalatok, bányák. Inkább a lateiner osztályban s kisiparban van erősebben képviselve, s éppen ez a két osztály szenved legsúlyosabban a román politika következtében. Az egész magyar népességnek mintegy 60%-a földművelő, túlnyomóan törpebirtokos, nehezen élő kisember. A gazdasági szervezkedés súlypontja tehát a falun kell, hogy legyen s az intenzíven megszervezett mezőgazdasági tevékenység szerves kapcsolatba építendő a városok ipari termelő és fogyasztó rétegeivel. Bizonyos, hogy ennek megvalósítása egy annyira kedvezőtlenül elhelyezkedett nemzetiségnél, mint az erdélyi magyar, csak sokévtizedes munkával képzelhető el.

A gazdasági szervezkedés megteremtése felé már a huszas években történtek kezdeményező lépések. Az 1922-ben megalakult Magyar Párt csakhamar közgazdasági szakosztályt hívott életre, amely, mint az erdélyi magyarság összes gazdasági szervezetének és intézményének képviselője, hivatva lett volna arra, hogy számbavegye a szükségleteket, valamint a rendelkezésre álló erőket és lehetőségeket, megjelölje a gazdasági élet irányát és feladatait.

A közgazdasági szakosztály feladata volt a párt gazdasági álláspontjának kialakítása, a törvényjavaslatok tanulmányozása s az azokkal szembeni állásfoglalás, a gazdasági helyzetnek megvitatása. A rendszerező A) szakosztály azonban csak véleményező testület volt, munkája gyakorlati szempontból meddő kellett legyen, az irányító munkát nem is vállalhatta, mert határozatainak végrehajtása az egyes gazdasági szervezetek jóindulatán múlt. De ezt az irányító, munkakijelölő szerepet nem is vállalhatta, mert az első évtized eseményei nem is mutattak rá gazdasági szempontból azokra a veszedelmekre, amelyek a magyarságot fenyegetik. Az agrárreform elleni védekezés foglalta le a párt gazdasági szakértőinek tudását és erejét, azután pedig a bankkérdés került az érdeklődés homlokterébe.

Nem tagadható, hogy az első évtized is sok értékes, hasznos tervet, kezdeményezést indított meg gazdasági téren is, természetesen azonban, hogy a múlt liberális gazdasági iskoláján felnevelkedett magyarság más eszközöket és módokat látott gazdasági szervezettség megvalósítására alkalmasnak, mint ma, amikor húsz éves tapasztalat áll a háta mögött. A magyarság hatvan százalékát kitevő földműves tömegek gazdasági szervezéséről és megerősítéséről ekkor még kevés szó van. Igaz, a nagy múltú visszatekintő Erdélyi Gazdasági Egylet már a húszas években megkezdte a gazdakörök szervezését, de ez részint a hatóságok állandó akadékoskodása, részint pedig pénzhiány miatt nehezen halad előre, úgy hogy ideiglenesen az egylet a Hangya központhoz és a hitelszövetkezeti központhoz fordul, hogy vállalják el a gazdanevelő és gazdavédelmi munkát. Ezek csakugyan meg is alakítják gazdasági szakosztályaikat, vetőmagot, műtrágyát, fajbaromfit, gyümölcsoltványokat szereznek be és osztanak szét szövetkezeteik útján, előadásokat tartanak, de az anyagi nehézségek a szövetkezetek munkáját is akadályozzák. Az E. G. E. a Magyar Párt gyergyószentmiklósi, majd székelyudvarhelyi nagygyűlései után, melyeken a gazdasági szervezkedés szükségességéről komoly figyelmeztetések hangzanak el, újabb munkába kezd, értékes tájékoztatást ad ki gazdakörök szervezésére nézve, falufejlesztési tanfolyamokat és kiállításokat rendez. A munka azonban nehézségekkel folyik. Az egylet a háború előtt a közép- és nagybirtokos rétegre volt alapítva. Ezek a rétegek a birtokreform következtében részben tönkrementek, részben pedig gazdálkodásuknak a leszűkült keretek között való átszervezése foglalta le őket s így nem tudtak az egylet munkájában elég erővel résztvenni. A birtokos- és kisgazdaosztályok sem találták meg a termékeny együttműködés módjait. Az egylet vagyoniilag — érthető az agrárreform után — gyenge, a hatóságok pedig a gazdaköri mozgalomban (az Ókiráltságban hasonló gazdasági egyletek nem léteztek) tisztára kisebbségi és nem gazdasági tömörülést látnak s annak munkáját akadályozzák. Az egyesület kötelékébe részint közvetlenül tartoztak a gazdakörök, részint pedig megyei gazdasági egyleteik útján voltak annak munkájába bekapcsolva.

A harmincas évekkal az erdélyi magyarság kisebbségi életének első fejezete lezárult. A hitelszervezetek, amelyekre a kapitalista elképzelésű gazdaságpolitika elsősorban támaszkodni kívánt, a mezőgazdasági adósságok rendezésével összeomlottak. A harmincas évek súlyos gazdasági krízise s a gazdasági életbe mindjobban benyúló kormányintézkedések két irányban hatottak: egyfelől a nagytőke levetette a reá egyre kényelmetlenebbé váló magyar álarcot, másfelől viszont a magyar társadalom ráébredt teljes ma-

gárahagyatottságára s az ebből folyó szervezkedés szükségességére. Az egyéni lehetőségek megszűnése a közösségi lehetőségek felé tereli a figyelmet. Új gazdaságpolitikai elgondolás jelentkezik, amelyben a nép széles rétegei vehetnek részt gazdasági sorsuk irányításában. A szövetkezeti gondolat erőteljesebb hódítása mutatja legjobban ezt a változást. A szövetkezeti önsegítség gondolata kiterjesztett nemzetgazdasági értelmezést kap. A nemzeti lét fenyegetése az összefogás kemény parancsát állítja a szorongatott nép elé s az együtt és egymásért dolgozás módjainak megkeresésére ösztönöz. A közösségi gondolat kezd a gazdasági életben is jelentkezni s olyan gazdasági szervezetek felépítésére indulnak meg kísérletek, amelyek a széles tömegek érdekvédelmére támaszkodnak. Új szövetkezeti elgondolások jelentkeznek, érdekes próbálkozások, sikerekkel és kudarccokkal s a hitel- és fogyasztási szövetkezetek mellett pár év alatt hatalmas tej szövetkezeti hálózat épül ki, de alakul számos más típusú szövetkezet is: közös géptartó, malom, anyagbeszerző, gyógynövénytermelő, kenderfeldolgozó, erdőkitermelő, paprikamalom, fűrészüzem, háziipari, étterem stb. szövetkezetek; csupa új elgondolás, amely megszületését az új helyzetnek köszönheti s a kisebbségi sorsba szakadt magyar életrevalóságának, szívóosságának biztató jele.

Az erdélyi magyar szövetkezetek már a huszas évek elején megalakították központjaikat. A fogyasztási szövetkezetek a nagyenyedi Hangya központban tömörültek (mintegy 300 szövetkezet), a hitel- és más természetű szövetkezetek pedig a kolozsvári Gazdasági és Hitelszövetkezetek szövetségében (szintén 300 körüli szövetkezettel). Mindkét központ hosszú éveken át a kormány részéről bizonyos autonómiát élvezett s nem csupán tagszövetkezeteinek hitellel, illetve áruval való ellátását végezte, hanem a szövetkezetek irányítását, ellenőrzését, felügyeletét is. A hitelszövetkezetek fejlődését jellemzően mutatja saját és idegen tőkék gyarapodása:

	Özletek	Tartalék- alap	Együtt saját tőkék	Betétek	Viszont- leszámít.	Összes tőkék
	e z e r l e j b e n					
1924	7,264	3,761	11,025	43,705	3,525	58,285
1925	9,640	6,121	15,761	66,410	11,395	93,566
1926	13,925	8,532	22,457	93,400	18,205	134,062
1927	18,753	12,222	30,975	143,153	26,198	200,326
1928	23,786	16,111	39,897	217,411	48,085	305,393
1929	30,080	20,763	50,843	279,292	72,352	400,484
1930	37,139	25,643	62,782	321,920	77,970	462,672
1931	48,761	27,311	76,042	287,617	71,630	435,319

Figyelemreméltó fejlődés, ha tekintetbe vesszük, hogy a magyar szövetkezetek kizárólag önerejükre voltak utalva, olcsó vizleszámítolási hitelekhez nem jutottak s így kénytelenek voltak jóformán kizárólag tagjaik pénzével gazdálkodni. A magas bankkamatok miatt a szövetkezetek kamatpolitikája nem versenyezhetett a szászokéval, vagy az olcsó állami hiteleket élvező románokéval, hivatásuknak azonban így is meg tudtak felelni és fejlődésben, belső megerősödésben nem maradtak a másik két erdélyi nemzet szövetkezetei mögött.

Ez a fejlődés az általános gazdasági leromlás, árlemorzsolódások, majd a moratórium és a konverzió miatt 1930-ban megállót, a hitelszövetkezeti hálózat a konverzió következtében 151,505 ezer lej veszteséget szenvedett, amire mindössze 16,570.959 lej tartalék állott fedezetül, a többit a betétesekre és az üzletrészes tagokra kellett hárítani, ami ezeket a szövetkezeteket évtizedekre vetette vissza a fejlődésben. Az egyes, életrevalóbb szövetkezetekben azonban már két-három éve újra folyik a betétgyűjtés s megkezdődött az új kölcsönök folyósítása is. A befizetett üzletrésztőkék nagysága a szövetkezetek 1937. évi mérlege szerint már ismét 41,913.933 lej, új tartalékbetétek összege 64,172.413 lej, összes kihelyezéseik összege 172,957.948 lej (a konverzió alá esett, tehát hosszabb idő alatt és minimális kamattal visszafizetendő kihelyezések ebből 80 milliót tesznek ki). Ebben az évben 281 hitelszövetkezet működött a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségének kötelékében, 100.000 taggal.

A harmincas évek a hitelszövetkezeti mozgalmat működésében megbénították, a központ azonban új gazdasági feladatok munkálásához kezdett s pár évi kemény szervezőmunkával százat jóval meghaladó tej szövetkezetei hozott létre. Sajnos, nem ismerjük a tagok birtokában levő tehének számát, sem pedig a teljes feldolgozott tej mennyiségét, a mozgalom jelentőségét azonban eléggé jellemzi, hogy a központ előbb Marosvásárhelyt létesített modem tejfeldolgozó telepet, amely ma már 20.000 liter szövetkezeti tejet dolgoz fel naponta, majd az udvarhelymegyei szövetkezetek részére Székelykeresztúrt épült hasonló telep. Ez a mozgalom szinte napról napra fejlődik s komoly gazdasági segítséget jelent a benne tömörülő mintegy 12.000 tejtermelő magyar gazdának.

Hasonló eredménnyel dolgoztak a Hangya központban tömörült fogyasztási szövetkezetek is, melyek különösen az utolsó években értek el a céltudatos központi irányítás segítségével megbecsülendő eredményeket. Forgalmuk évről évre emelkedik s ezzel nő nemzetgazdasági jelentőségük is. Érdekes, hogy a fogyasztási szövetkezeti mozgalom terén

sem az erdélyi románok, sem a németek nem tudtak jelentősebb eredményeket elérni s előttük is mintaszervezetként a Hangya jól kiépített és okosan irányított hálózata lebeg.

A magyar szervezetek a múlt év elejéig a saját maguk által alkotott ellenőrző uniók irányítása, felügyelete és ellenőrzése alatt állottak. A magyar szervezeteknek ez az autonómiája az új törvény következtében megszűnt s mind az új szervezetek jóváhagyásának, mind a szervezetek irányításának és ellenőrzésének joga a bukaresti szervezeti intézetre szállt át. A román szervezeti központ indokolás nélkül szüntethet meg magyar szervezeteket (evvel a jogával már több ízben élt is), akadályozhat meg újabb szervezeti alakulásokat, vagy kényszeríthet fúzióra szervezeteket. Fokozza a helyzet nehézségét, hogy a központok igazgatóságába a kormányzat három-három tagot nevez ki (a kilenc közül), s ezzel tulajdonképpen a mozgalmat állami irányítás alá helyezi, újabb rendelet értelmében pedig a központ ügyvezető igazgatóját is Bukarest nevezi ki.

Ezek az intézkedések nem kizárólag a kisebbségi szervezeti szervezetek ellen irányulnak, hanem jellemző megnyilvánulásai annak a politikai elgondolásnak, amely ma Európa nem egy államában jelentkezik, s amely a szervezeteket eszköznek tekintti a favorizált nemzet támogatására. Az önsegély gondolata egyre inkább elhomályosul a szervezeti életben s a szervezet a különböző állami segítőakciók levezetőcsatornájává válik, amelyekből a kisebbségi jellegű szervezetek természetesen ki vannak zárva. Ez indokolja az állam erősebb beavatkozását és felügyeletét, míg azonban a többségi nemzet szervezeteinek karakterében az állami beavatkozás nem okoz nagyobb változásokat, a kisebbségi nemzeteknél nem kívánatos befolyást jelent, megfosztja a mozgalmat nemzeti sajátosságaitól, lehetetlenné teszi, hogy különleges nemzeti feladatokat szolgáljon s így vagy szétbomlásra, vagy lassú felszívódásra kényszeríti a kisebbségek szervezeti hálózatát.

Az erdélyi magyarság új gazdaságpolitikájának hasznos eszközei ugyan a szervezetek, de nem egyetlen eszközei. A gazdasági népevelésnek, érdekvédelemnek, tanácsadásnak, általában a mezőgazdasági kultúra emelésének eszköze már nem a szervezet, hanem a gazdakör. Az Erdélyi Gazdasági Egylet, amely már hosszú évek óta kereste az eredményes gazdasági szervezkedésnek módjait, három év előtt teljesen újjászerveződött. Át kellett alakulnia a kisebbségi sorsba szorult magyarság széleskörű érdekvédelmi szervévé. Szervezőmunkájának eredményeképpen az egylet tagjainak száma az 1936. évi tagállománynak tizennyolszorosára emelkedett s a beszervezett gazdák száma 28.000 körül van. Folyóirata, a havonta megjelenő Erdélyi Gazda eléri a 11.000

példányszámot. Az egyesület a földművesek gazdasági nevelése céljából évről évre több téli gazdasági tanfolyamot rendez, melyeken a fiatal és öreg tanulmányzó kisgazdák ezrei vesznek részt. A különböző gazdasági akciói arányosan egészítik ki az egyesület szervezési és nevelési tevékenységét. A nemesített vetőmagakció, az állatállomány felfrisítése, a mezőgazdasági gépek és műtrágya szorgalmazása mind azt célozzák, hogy a szervezet kiépítése és a műveltségi színvonal emelése haszon nélkül ne maradjon. Kiállításokkal összekötött gazdanapjai a magyar gazdatömegek öntudatosodásának eszközei. Ezekre a gazdanapokra sokszor 40—50 kilométeres körzetből is eljönnek a kisgazdák, mert érzik, hogy ezeken az összejöveteleken saját sorsuk döntő kérdéseiről van szó. A kisebbségi helyzetbe jutott magyarságnak az életében talán ez az egyesület az első szervezet, amely világosan és határozottan felismerte feladatait s azokat lendülettel, okosan, előrelátással igyekszik megvalósítani. Jelentőségét nem csupán a mezőgazdaság színvonalának emelésében kell látni, hanem abban, hogy vele elsősorban jelentkezik a néperők gazdasági megszervezésének, szerephezjuttatásának gondolata, egy olyan, új népi politika, amely a nyílt és lappangó erők feltárásával, összefogásával és munkábaállításával igyekszik mozgósítani a gazdasági életet s megteremteni a gazdasági szervezettségnek azt a minimumát, amely nélkül eredményes kisebbségi élet nem képzelhető el.

Természetes, hogy az E. G. E. eddigi munkája csupán eredményes kezdeti lépéseket jelent. A földművesosztály megerősítése nem máról holnapra megoldható feladat. A gazdakörök életében két fontos kérdés vár megoldásra. Egyik a gazdakörök anyagi fenntartásának kérdése, másik a megfelelő gazdaköri vezetők munkábaállítása. A gazdálkodás eredményességének egyik igen nagy és sokat vitatott kérdése a mezőgazdasági termények értékesítésnek megszervezése. Továbbmenőleg: mind a belterjesebb gazdálkodás, mind a szervezett értékesítés hajótörést szenved a mezőgazdaság tőkehiányán. Mivel ma jelentős tőkék felett rendelkező magyar pénzügy Erdélyben nincs, a szövetségi szervezet pedig a konverzió utáni legyengült állapotában a magyar gazdaközönség hiteligénylésének eleget tenni nem tud, aligha fog más megoldás maradni, mint kiharcolni a kormánytól a mezőgazdaság megsegítésére folyósított 1 milliárd olcsó hitelből a magyarságot jogosan megillető részt. A közhasznú hitelezés kérdése azonban így is a megöleendő problémák sorában jelentkezik.

A pillanatnyilag adódó lehetőségeken túl azonban az erdélyi magyar gazdaságpolitikának messzebbre is kell néznie, keresnie (kell a magyarság kihasználható gazdasági

energiáit, a veszélyeztetett pontokat s a segítség lehetőségeit, meg kell teremtenie gazdasági intézményei között a tervszerű együttműködést, törekednie kell olyan gazdasági közösség megteremtésére, amely az önvédelem és szoros összezárkózás alapjára helyezkedve igyekszik gazdasági erőforrásait saját céljainak szolgálatába állítani. Tanulmányozni kell az egyes vidékek termelési és fogyasztási viszonyait, a közvetítőkereskedelem működését, a szövetkezetek szerepét, meg kell állapítani az egyes vidékekre legalkalmasabb termény- és állatfajtákat, a székelyföldi kivándorlás megkötésének, vagy tervszerű irányításának kérdése mellett megoldandó feladat a kisipar megszervezése, a bankszervezet újjáépítése, a biztosításban adódó társadalmi és nemzeti lehetőségek eredményesebb felhasználása, magyar jellegű középipar kialakításának elősegítése és még sok más kérdés is.

Ezeknek a kérdéseknek megoldása bizonyára hosszú évtizedek munkáját veszik még igénybe. Ma, amikor az erdélyi magyarság energiáinak javarésztét a pusztá megmaradásért vívott harc emészti fel, aligha juthat ereje nagyobb távlatú elgondolások megvalósítására. A gazdasági szervezkedés munkája lassú, lépésről lépésre való, következetes haladást kíván meg. A haladás eredményességének feltételei a rátermett, hivatott vezetők s a mögöttük céltudatosan jelentkező közvélemény. Aki figyelemmel kísérte az erdélyi magyarság életét az utolsó években, bizonyára nem kételkedik abban, hogy ezek a feltételek egyre félreérthetlenebbül jelentkeznek.

Kolozsy Sándor.